

ולכן יש לומר, "גאולתו גאולתו" משדה אחוזה גמר.

למדים את דין "גאולתו" שבבתי ערי חומה, מ"גאולתו" שנאמרה בשדה אחוזה: (972)

מה, כמו שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאי, האי נמי, גם בית בערים המוקפות חומה אינו נגאל לחצאין!

צד שני: או דילמא, שמא היכא דגלי גלי. היכא דלא גלי לא גלי.

בעא מיניה [שאל] רב הונא בר חיננא מרב ששת:

המוכר לחברו בית בבתי ערי חומה, שהתורה נתנה בידו זכות לגאול את הבית עד שנה מזמן המכירה, האם אותו בית נגאל לחצאין, אם נתן המוכר לקונה את חצי דמיו של הבית בתוך שנה, האם נפדה חציו של הבית, (971) או אינו נגאל לחצאין?

וצדדי הספק הם:

צד אחד: שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין, שנאמר [ויקרא כה]: "כדי גאולתו". ובבתי ערי חומה נאמר "ימים תהיה גאולתו".

בענין עבד הנגאל לחצאין, שהרי קנייתו היא קניה עולמית. ואמנם, כתב הר"ן [בהסבר הרשב"ם] שהנפקא מינה מגאולת חצאין בבית היא לענין יוקרא וזולא. וכוונתו: בודאי המוכר צריך להשלים את גאולת כל הבית לפני תום שנה, ואם לא, אין הבית חוזר אליו [אלא נוטל את חצי דמיו בחזרה]. אלא, שאם הבית התייקר או הוול, אזי, אם הבית נגאל לחצאין, כבר חלה הגאולה לפי שוויו בשעת המכירה. אבל אם אינו נגאל לחצאין, הגאולה נמדדת לפי שוויה בשעה שמשלים את כל הדמים [וכן משמע מדברי מהרש"א].

[וקשה: הרמב"ם כתב בענין בתי ערי חומה [שמיטה יב א]: "וכשרוצה לפדות נותן כל הדמים שלקח ואינו גורע כלום" ומשמע שהפדיון אינו לפי שווי הבית אלא לפי 'הדמים שלקח', ואין שייך כאן יוקרא וזולא!! [כך יש לפרש את קושיית המקנה].

ואולי יש לומר שכונת הרמב"ם רק לומר שאינו גורע מדמי המכירה עבור ההשתמשות שהקונה השתמש בבית, כפי שפירש בכסף משנה שם, אבל לעולם דמי הפדיה נקבעים לפי שווי הבית עתה. [וכן כתבו בירורי השיטות והמהדיר על רשב"א].

972. אין אדם דן "גזירה שוה" אלא אם כן קבלה מרבו איש מפי איש הלכה למשה מסיני [פסחים סו א, ורש"י שם ד"ה וכי מאחר].

"גאולתו" "גאולתו" אינה גזרה שוה גמורה, שהרי הגמרא מסופקת שמא אין ללמוד את בתי ערי חומה משדה אחוזה. ואם התקבלה הלכה למשה מסיני לדרוש גזרה שוה, כיצד זה הגמרא מסופקת בדבר?

אלא, כך כוונת הגמרא: "גאולתו גאולתו גמר" — אנו לומדים את כוונת הכתוב שאמר "גאולתו" בבתי ערי חומה, מ"גאולתו" שנאמרה בענין שדה אחוזה. וילמד סתום מן המפורש [ומאחר שזו סברא בלבד, הגמרא מסופקת בדבר]. תוספות ד"ה גאולתו, וריטב"א.

[אבל, רש"י להלן כא א בד"ה או דילמא כתב "כי חזר וכתב גזרה שוה" וכו'. וקצת משמע שסובר שזו גזירה שוה ולא גילוי מילתא בלבד. ועיין. ומדברי שיטה לא נודע למי משמע שזוה גופא הגמרא מסופקת: האם לומדים גזרה שוה או לאו].

אחד — בשדה אחוזה אינו גואל עד שיעברו שנתיים מהמכירה, ואילו בבתי החצאים בידו לגאול מיד. [מדברי המאירי על פי דברי הגמרא במסכת ערכין. וכן מהעולה מסוגית הגמרא ורש"י כאן].

971. יש שתי דעות בהסבר "גאולה לחצאין" שנאמרה בבתי ערי חומה:

[א] דעת רש"י:

"נגאל לחצאין" המוכר כאן אינו כ"נגאל לחצאין" שהוזכר לעיל בענין עבד —

בעבד — "גאולה לחצאין" היינו שנותן חצי דמיו וממעט חצי משנות עבודתו. ואילו בענין בתי ערי חומה — "גאולה לחצאין" היינו שנותן חצי מדמי הבית ומיד באותה שעה חוזר חצי מהבית למוכר.

[זו דעת רש"י וכן דייק הר"ן מדבריו. ולזה הסכימו רמב"ן ורשב"א להלן סא א. וכן דעת המאירי].

וכתבו הראשונים: אדם שמשכן את שדהו לחברו והלוה רוצה לפרוע חצי מהדמים ולהחזיר לעצמו חצי מהשדה, פשיטא שאינו יכול לעשות כן, מפני שהלוה יכול לומר לו "אתה שעברת לי את 'כל' השדה עד שתשלם את 'כל' החוב". ובכל זאת באדם שמכר את ביתו הגמרא מסופקת שמא נגאל לחצאין ואין הקונה יכול לטעון כלפיו "קניתי ממך את 'כל' הבית ולא חצי". מפני שפדיון בתי ערי חומה הוא חידוש התורה, ואינו תלוי בדעת הקונה כלל. שהרי הקונה התכוין לקנות את הבית לעולם והתורה היא שנותנת כח למוכר לפדות את ביתו. ולפיכך, יתכן שכשם שניתן לו כח לפדות את כל הבית, כך ניתן לו כח לפדות את חציו. [רמב"ן וריטב"א להלן סא א, וכן היא מסקנת הר"ן כאן].

[ב] יש חולקים על רש"י, וסוברים שאף בבתי ערי חומה פשיטא שאין המוכר יכול לגאול חצי בית. מפני שהקונה אומר לו "בית שלם קניתי ממך ולא חצי בית". [כן דייק הראשונים מדברי רשב"ם, עיין רמב"ן וריטב"א להלן סא א, ורשב"א ור"ן בסוגיתנו. וכן הסכים הרשב"א עצמו, וכן דייק המקנה מדברי מהרש"א].

והנה, המוכר בית בבתי ערי חומה, אם לא גאל תוך שנה הבית נחלט לעולם לקונה, ואם כן בודאי לא שייך לומר כאן שהגואל בית לחצאין ייצא כעבור חצי הזמן [כפי שפירשנו

רק בשדה אחוזה, שהכתוב גילה בו שאין גאולה לחצאין, הרי הוא גילה שאין גאולה לחצאין.

אבל בבתי ערי חומה, שהכתוב לא גילה כן, אין למדים משדה אחוזה, אלא הרי הוא נגאל לחצאין. (973) (974)

אמר ליה, רב ששת ענה לרב הונא בר חיננא: ממדרשו של רבי שמעון, שיובא להלן, נשמע שדין בתי ערי חומה שונה מדין שדה אחוזה, בשני דברים:

א. המוכר בית בבתי ערי חומה, ואין לו כסף לפדותו, הרי זה לווה מעות מאנשים אחרים, וגואל בהם את הבית.

מה שאין כן בשדה אחוזה – שאם אין למוכר כסף משל עצמו, אין הוא יכול לפדות את השדה בכסף שהוא משיג בהלוואה. לפי שנאמר בשדה אחוזה [שם]: "השיגה ידו".

ב. המוכר שדה אחוזה, אינו גואל לחצאין.

ואילו בבתי ערי חומה, המוכר גואל לחצאין.

ורב ששת מביא את מדרשו של רבי שמעון:

דתניא: בענין מקדיש שדה אחוזה נאמר [ויקרא כז]: "ואם גאול יגאל את השדה".

כפל המלים [גאול יגאל] מלמד, שלוה וגואל. וכן שגואל לחצאין. ומכאן, שדין המקדיש שדה אחוזה שונה מדין המוכר שדה אחוזה.

אמר רבי שמעון: מה טעם? מדוע הכתוב שינה את דין המקדיש מדין המוכר?

טעם הדבר: התורה רצתה שהאחוזה לא תפקע מידי היורשים –

לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה, שיפה כחו, שאין נחלתו נפקעת ממנו לגמרי לעולם –

שהרי אם הגיע היובל, ולא נגאלה – היא חוזרת לבעליה ביובל.

לכן מאידך, הורע כחו, שאינו לוח וגואל, ושאינו גואל לחצאין.

שלא היתה התורה צריכה להקל עליו, היות ואפילו אם הוא לא יגאל את השדה, סופה לחזור לידו [או לידי יורשיו, אם ימות] ביובל.

אבל מקדיש, שהורע כחו, כי יתכן שנחלתו תיפקע ממנו לעולם, שהרי אם הגיע יובל ולא נגאלה שדהו, היא יוצאה מרשות ההקדש ומתחלקת לכהנים ביובל, ואינה חוזרת לבעליה לעולם.

ולכן, יפה הכתוב את כחו של המקדיש, בכך שלוח וגואל, וכן גואל לחצאין כדי שיוכל להחזיר את שדהו בנקל לרשותו, ולא תיפקע ממנו לעולם.

עד כאן מדרשו של רבי שמעון. [על שם שרבי שמעון דרש כאן את טעם הכתוב].

וממדרשו של רבי שמעון מוכיח רב ששת, שאף המוכר בית בבתי ערי חומה לוח וגואל, וכן גואל לחצאין:

שהרי האי מוכר בית בבתי ערי חומה נמי, גם הוא הורע כוחו, שהרי אינו יכול לגאול אותו אלא במשך שנה בלבד, ואם לא גאלו בתוך שנה, הוא נשאר בידי הקונה לעולם ולא חוזר אליו ביובל כשדה אחוזה.

והואיל והורע כוחו, שאם מלאה לו שנה תמימה, ולא נגאל הבית מהקונה, הרי הוא נחלט לקונה אותו עולמית, לפיכך ראוי להקל עליו ולומר, שיפה כוחו, בכך שלוח וגואל, וכן הוא גואל לחצאין.

[כשם שרבי שמעון אמר בענין מקדיש שדה אחוזה]. (975)

שאגב שהבעיה הקודמת [בעבר] היא רק לענין גאל לחצאין, אף כאן הגמרא נקטה את הספק בזה. ולמסקנת הגמרא יש להשוות את דין לוח וגואל לדין גאולה לחצאין. [תוספות רא"ש סוף ד"ה עבד עברי].

975. להלן רב ששת עצמו מסיק שחכמים חולקים על רבי שמעון בזה, ולדעתם מוכר בית בבתי ערי חומה אינו לוח וגואל ואינו גואל לחצאין.

ואם כן קשה: מדוע רב ששת השיב לרב הונא בר חיננא

973. בענין שדה אחוזה נאמר "כדי גאולתו". וכאן גילה הכתוב שבפחות מכדי גאולתו אין השדה נגאלת. כלומר, שאינה נגאלת לחצאין, אבל בבתי ערי חומה שלא נאמר "כדי גאולתו" לא גילה הכתוב שאינם נגאלים לחצאין. ואין למדים את דינם מדין שדה אחוזה. [רש"י].

974. בענין שדה אחוזה נאמר [ויקרא כה כז] "והשיגה ידו". ומכאן שאינו לוח מאחרים וגואל. ואף לענין זה יש להסתפק אם לומדים את דין בתי ערי חומה מדין שדה אחוזה, אלא

וכי אינו דין שהורע כחו אף לענין שאין לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין?!

ולפיכך הוצרך הכתוב להשמיענו בפירוש שהמקדיש לזה וגואל וגואל לחצאין.

שמא תאמר, כיצד לומדים את דין המקדיש מדין המוכר? והלא יש לדחות את הקל וחומר ולומר:

מה למוכר שדה אחוזה, שאינו לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין –

הרי זה משום **שכן הורע כחו** אף לענין שאינו יכול **ליגאל מיד**, שהמוכר את שדהו אינו יכול לגאלה אלא לאחר שהיתה ברשות הקונה שנתיים. (977)

תאמר במקדיש, שיפה כחו, שבידו **ליגאל מיד**, ואם כן, כיוצא בזה אף יפה כחו לענין שלזה וגואל, וגואל לחצאין.

ומאחר שאין להוכיח ממוכר למקדיש, אם כן קשה: מדוע הכתוב הוצרך לומר במקדיש: "אם גאל יגאל", ללמד שהמקדיש לזה וגואל, וגואל לחצאין?

איתיביה, רב הונא בר חיננא הקשה על ראייתו של רב ששת, מדברי הברייתא דלהלן:

שהרי שנינו בברייתא:

"אם גאל יגאל" – מלמד הכתוב שהמקדיש שדה אחוזתו לזה וגואל, וכמו כן הוא גואל לחצאין. (976)

ומבאר הברייתא מדוע הוצרך הכתוב להשמיענו זאת?

כי לולי דברי הכתוב, הייתי יכול לומר שהמקדיש שדה אחוזתו אינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין, והלא **דין הוא**, ויש ללמוד זאת מקל וחומר ממוכר שדה אחוזה:

ומה מוכר שדה אחוזה, שיפה כחו בכך שאם הגיע יובל והשדה לא נגאלה, היא חוזרת לבעליה ביובל. בכל זאת הורע כחו של המוכר, בכך שאין הוא לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין.

מקדיש שדה אחוזה, שהורע כחו בכך שאם הגיע היובל ולא נגאלה היא יוצאה מרשותו ומתחלקת לכהנים ביובל –

בדאי המעות פקדון, וכאשר יעבור חצי הזמן הקרקע תחזור כולה לבעלים. נמצא שכך הוא הדין בין אם יש גאולה לחצאין, ובין אם אין!]

וכתב רשב"א: הברייתא מתכוונת לומר שהמקדיש יכול לכופ את הגזבר ליטול חצי מהדמים שמגיעים לו עד היובל. ונפקא מינה שחצי מהשדה אינה מתחלקת לכהנים ביובל, אלא חזרת חציה לבעלים ביובל. [עיין בירורי השיטות הסבר לדבר].

ורשב"א כתב [להלן סא א]: אם השדה נגאלת לחצאין, אזי לאחר שיעברו חצי מהשנים שעד היובל השדה חוזרת 'כולה' לבעלים. שהרי באותה שעה הגאולה היא כנגד כל השדה. [ולדבריו נראה לומר שהנפקא מינה מכך ש"נגאל לחצאין" היא לענין שאין המקדיש יכול לחזור בו מהפדיון ולבקש מהגזבר את המעות שנתן מאחר שכבר חלה גאולה לחצאין במעות הללו.

ועיין לעיל הערה 965 שכתבנו בשם המקנה טעם למה אין נפקא מינה כזו לענין עבד עברי.

ועוד משמע קצת מלשון הרשב"א הנ"ל שיש נפקא מינה אם המקדיש יכול 'לכופ' את הגזבר ליטול את חצי הדמים. ועיין מהרש"א, רש"ש, וספר המקנה.

977. שנאמר בענין מוכר שדה [ויקרא כה]: "במספר שני תבואות, ימכר לך". ודרשו חכמים שאין מכירה פחותה משתי שנים מעת לעת [כלומר: מתאריך המכירה ועד לאותו תאריך בשנה הבאה נחשבת שנה אחת. ואין מחשיבים את השנה לפי ראש השנה שבא' תשרי] רש"י [על פי ערכין כט ב].

תשובה על פי דברי רבי שמעון, ולא השיב לו על פי דברי חכמים [שהם רבים]?

ועיין תוספות רא"ש, שיטה לא נודע למי, ופני יהושע [ובחזון איש כתב שתחילה רב ששת חשב שהכל מודים לרבי שמעון. ורק למסקנא חזר בו רב ששת, ועיין שם].

976. נחלקו הראשונים מה היא "גאולה לחצאין" המוזכרת כאן בענין מקדיש שדה אחוזה:

לדעת רש"י [הנ"ל הערה 971] היינו שהמקדיש נותן חצי מדמי השדה להקדש, ומקבל חצי מהשדה מיד.

אבל, יש אומרים שאין המקדיש יכול לפדות חצי שדה, מפני שהגזבר אומר לו "שדה שלמה הקדשת ולא חצי שדה". [דעה זו היא הדעה השניה המוזכרת לעיל בהערה 971 בענין בתי ערי חומה. והמקדיש שדה דומה למוכר בתי ערי חומה כמבואר בראשונים].

והנה, בענין מקדיש שדה אין נפקא מינה לענין יוקרא וזולא כלל. שהרי גאולת שדה מן ההקדש קצוצה בתורה, "זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף" [ויקרא כז טז]. ואין הגאולה תלויה בשווי השדה כלל. [אלא כל שנה נמדדת בשקל ופונדיון. דהיינו: 50 שקל מתחלקים ל-49 שנות היובל].

והנה, לדעת רש"י הנ"ל הנפקא מינה מהדיון בענין מקדיש שדה אם גואל לחצאין היא פשוטה: האם יכול לתת דמי חצי שדה ולפדות מיד את חציה.

אבל, לדעת החולקים על רש"י וסוברים שאי אפשר לפדות חצי שדה. נשאלת השאלה: מה נפקא מינה אם גואל לחצאין או לא? [שהרי אפילו אם אין הגאולה לחצאין חלה מיד, הרי

לדעת רבי שמעון, אכן אין לחלק בין מוכר בית בבתי ערי חומה לבין מקדיש שדהו, שהרי הטעם לכך שמקדיש שדהו לזה וגואל וגואל לחצאין, זה משום שאם לא יפדה את השדה, היא תיפקע ממנו לעולם, וטעם זה שייך אף במוכר בית בבתי ערי חומה. ולפיכך אף המוכר בית בבתי ערי חומה, לזה וגואל, וגואל מחצאין.

אבל יש לומר, שחכמים חולקים על דברי רבי שמעון, שהרי בכל מקום רבי שמעון דורש את טעם המקרא, וחכמים חולקים עליו וסוברים שאין לדרוש טעם למקרא מדעתנו.⁽⁹⁷⁹⁾

ולדעת חכמים, שאין אנו נותנים טעם למקרא מדעתנו, אין סברא להשוות את המוכר בית בבתי ערי חומה למקדיש שדה אחוזה [שהרי אין טעם המקרא במקדיש שדה ידוע לנו].

ולדעתם של חכמים, יש ללמוד את דין "גאולתו" שנאמרה במוכר בית בבתי ערי חומה, מדין "גאולתו" שנאמרה במוכר שדה אחוזה.

ולפי זה מתרץ רב את הקושיה עליו מהברייתא:

הא, הברייתא השניה, ששנינו בה המוכר בית בבתי ערי חומה אינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין, נאמרה על ידי **רבנן**.⁽⁹⁸⁰⁾

ואילו **הא**, הברייתא הראשונה, נאמרה על ידי **רבי שמעון** הדורש את טעם המקרא, ולדבריו גם המוכר

תשובתך: **מוכר בית בבתי ערי חומה, יוכיח** שאין לתלות את דין "לזה וגואל וגואל לחצאין" בדין גאולה מיד:

שהרי, מוכר בית בבתי ערי חומה **יפה כחו** לענין שבידו **ליגאל מיד**. ובכל זאת **אין הוא לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין**.⁽⁹⁷⁸⁾

ואם כן, אף מקדיש שדה אחוזה, למרות שיפה כחו לענין ליגאל מיד, בכל זאת ראוי לומר שאינו לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין.

ולפיכך הוצרך הכתוב להשמיענו בפירוש שהמקדיש שדה אחוזתו לזה וגואל, וגואל לחצאין.

עד כאן דברי הברייתא.

ומסוף דברי הברייתא הקשה רב הונא על דברי רב ששת:

כי רב ששת למד ממה שאמר רבי שמעון במקדיש שדהו, שלזה וגואל וגואל לחצאין, שאף בבתי ערי חומה הדין כן.

ואילו בברייתא שנינו בפירוש, שמוכר בית בבתי ערי חומה אין לזה וגואל ואין גואל לחצאין.

ומכאן שאין לדמות את דין מוכר בתי ערי חומה למקדיש שדהו!

ומתרץ רב ששת: **לא קשיא!**

[במקדיש].

ונראה שרש"י בא ליישב בזה קושיא נוספת:

מלבד מה שהגמרא הקשתה על רב ששת מהסיפא של הברייתא, שמבואר בה בפירוש שבבתי ערי חומה לזה וגואל וגואל לחצאין, יש להקשות מהרישא: ברישא מבואר שמסברא יש לומר שכל שהורע כחו בדבר אחד הורע גם בדברים אחרים, ואילו רב ששת למד מדברי רבי שמעון שיש לומר להיפך: אם הורע כחו בדבר אחד יש ליפות את כחו בדברים אחרים!!

וכדי ליישב זאת, כתב רש"י שלדעת חכמים שאין נותנים טעם למקרא, אין מקום לומר שמדהורע כחו בדבר אחד יפה כחו בדבר אחר. והיינו, כי מסברא, הכל מודים שיש לומר, מדהורע כחו בדבר אחד הורע גם בדבר אחר. אלא שרבי שמעון למד ממה שנאמר במקדיש שלזה וגואל וגואל לחצאין [שנאמר "ואם גאול יגאל"] ואינה חוזרת ביובל, שטעמא דקרא הוא מפני שאם הורע כחו בדבר אחד יש ליפות את כחו בדברים אחרים.

אבל רבנן, שאינם נותנים טעם לכתוב מדעתם, נשארים בסברא הפשוטה שקיימת לדעת הכל [לולי הפסוק "ואם גאול

978. א. היה פשוט לתנא שמוכר בית בבתי ערי חומה אינו גואל לחצאין מפני שלמד "גאולתו" "גאולתו" משדה אחוזה. [כך מבואר מדברי רש"י להלן כא א, בתחילת העמוד, ומשיטה לא נודע למי בקושייתו כאן].

ב. מדברי הגמרא להלן משמע שעלה בדעתנו לומר שלומדים ממוכר בית בבתי ערי חומה לבדו, למקדיש, ואין צריך להוכיח זאת אף ממוכר שדה אחוזה. [ולבסוף הגמרא מסיקה שלומדים מהצד השווה שבשניהם].

979. כלומר: לדעת חכמים, אי אפשר ללמוד שום דין מכח טעם שאנו באים לתת למקרא מדעתנו.

[וראה רש"י להלן סח ב ד"ה דרשי טעמא דקרא].

980. רש"י הוסיף כאן בפירוש הגמרא: "הא רבנן – דלא יהבי טעמא לקרא ואמרי דהורע כחו בחדא מילתא הורע נמי במילתא אחריתא בר מהיכא דגלי ביה קרא". [הברייתא השניה כדעת חכמים שאינם דורשים טעם למקרא, והם אומרים שכל שהורע כחו בדבר אחד יש להרע את כחו גם בדברים אחרים, מלבד במקום שגילה הכתוב להיפך – דהיינו

בית בבתי ערי חומה לזה וגואל וגואל לחצאין. (981) (982)

והגמרא מוכיחה מכמה ברייתות, שאכן חכמים חולקים על רבי שמעון בדבר:

תני חדא, שנינו בברייתא אחת: המוכר בית בעיר חומה, (983) לזה וגואל, וגואל לחצאין.

ותניא אידך, ברייתא אחרת: המוכר בית בבתי ערי חומה, אין לזה וגואל, ואין גואל לחצאין.

וקשה: הרי הברייתות סותרות זו את זו!

ומשנינן: **לא קשיא.**

הא, הברייתא השניה [שאין לזה וגואל ואין גואל לחצאין], היא כרבנן.

והא, הברייתא הראשונה [שלזה וגואל וגואל לחצאין], היא כרבי שמעון.

ודנה עתה בדברי הברייתא השניה שהובאה לעיל:

סימן יהיה בידיך לזכור את שמות האמוראים שדנו בדבר: חרש, חבש, זמן] (984)

שנינו בברייתא לעיל [סוף כ ב]: "מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח, שיפה כחו ליגאל מיד, ואין לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין" – לפיכך אף מקדיש שדה אחוזה, שיפה כחו ליגאל מיד, היה ראוי לומר שאין לזה וגואל ואינו גואל לחצאין.

ומביאה הגמרא קושיא על דברי הברייתא:

אמר ליה רב אחא בריה דרבא קושיא לרב אשי: הרי איכא למיפרך, יש לפרוך את ההוכחה ממוכר בית בבתי ערי חומה:

מה למוכר בית בבתי ערי חומה, שאינו לזה וגואל וגואל לחצאין, הרי זה משום שכן הורע כחו גם לענין דבר אחר, שאם לא גאל את ביתו בתוך השנה למכירתו, אין הוא יכול ליגאל לעולם.

תאמר במקדיש שדה אחוזה, שיפה כחו לענין שיכול ליגאל לעולם עד היובל, (985) ולכן ראוי לומר, שכיוצא בזה יפה כחו גם לענין זה שלזה וגואל וגואל לחצאין!

דקרא, אין "גאולתו" האמורה בבתי ערי חומה נחשבת "סתום", שהרי יש ללמוד מטעמא דקרא במקדיש שדה אחוזה שאף בבתי ערי חומה לזה וגואל וגואל לחצאין, והרי זה כמקרא מפורש ולפיכך אין ללמודו ממוכר שדה אחוזה. [כן כתב מהרי"ט בסוף דף כ ב על דברי תוספות, עיין שם. ויש שם טעות סופר ובמקום 'רש"י' צריך לומר 'רבי שמעון'].

[ועיין לעיל הערה 972 שמרש"י קצת משמע ש"גאולתו גאולתו" היא גזרה שוה, וכן נראה מדברי שיטה לא נודע למי. ועיין פני יהושע לעיל כ ב ד"ה אמר ליה ממדרשו של רבי שמעון].

982. עיין לעיל הערה 975.

983. כך פירש רש"י כאן ותוספות ערכין לא א, [ורש"י במסכת ערכין שם פירש שהברייתא מדברת במקדיש שדה אחוזה].

984. שאלה ראשונה שאל רב אחא בריה דרבא לרב אשי. שאלה שניה שאל רב אחא סבא לרב אשי.

שאלה שלישית שאל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא.

985. רש"י. [ומקורו מהמכילתא שדורש "לעולם" לעולמו של יובל].

יגאל"]. ולדעתם, מדהורע בדבר אחד הורע גם בדבר אחר. [ועיין מהרש"א כ ב על תוספות ד"ה איתיביה. וראה גם רש"י לעיל שם, וצריך לומר שנוח לרש"י לומר שלתירוץ הגמרא סברת הברייתא נכונה אליבא דאמת]. והוסיף רש"י וכתב: "ובבתי ערי חומה גמרינן גאולה גאולה משדה אחוזה".

וכוונת רש"י: למרות שמסבא לדעת חכמים, אם הורע כחו בדבר אחד יש להרע את כחו גם בדברים אחרים, בכל זאת אין ללמוד מסבא בבתי ערי חומה שמתוך שהורע כחם שאינם יוצאים ביובל הורע כחם גם שאין לזה וגואל ואין גואל לחצאין.

וטעם הדבר: מפני שיש גם יפוי כח במוכר בית בבתי ערי חומה יותר ממוכר שדה אחוזה, שהרי בבית גואל מיד, ובשדה אינו גואל אלא כעבור שנתים. ולפיכך פירש רש"י שחכמים לומדים את דין בתי ערי חומה "גאולתו גאולתו" משדה אחוזה.

981. למרות שחכמים דרשו "גאולתו גאולתו" משדה אחוזה, בכל זאת רבי שמעון סובר שדין בתי ערי חומה שונה מדין שדה אחוזה, מפני ש"גאולתו" "גאולתו" אינה גזרה שוה, אלא אנו לומדים את "גאולתו" הסתום [בבתי ערי חומה] מ"גאולתו" המפורש במוכר שדה אחוזה [כדלעיל הערה 972] וכל זה לדעת חכמים, אבל לדברי רבי שמעון מאחר שהוא דורש טעמא

אמר ליה רב אחא סבא לרב אשי: כך יש לתרץ את קושית רב אחא בריה דרבא:

אין לומר שבבתי ערי חומה אינו לזה וגואל וגואל לחצאין משום שהורע כחו לענין ליגאל לעולם – משום דאיכא למימר, ניהדר דינא, תיתי ב"מה הצד".

לפי שיש לומר, שנחזור ונוכיח ממוכר שדה אחוזה [שאינו לזה וגואל וגואל לחצאין], ונלמד מהצד השווה שיש במוכר שדה אחוזה ובמוכר בית בבתי ערי חומה, כדלהלן:

מוכר שדה אחוזה יוכיח, שיפה כחו ליגאל לעולם עד היובל, ובכל זאת הורע כחו לענין שאין לזה וגואל ואינו גואל לחצאין.

ואם כן גם מקדיש שדה אחוזה, למרות שיפה כחו ליגאל עד היובל, הורע כחו לענין שאין לזה וגואל ואינו גואל לחצאין.

ואולם, אי אפשר ללמוד ממוכר שדה אחוזה לברו למקדיש שדה אחוזה, משום שיש לפרוך זאת ולומר:

מה למוכר שדה אחוזה, שאינו לזה וגואל וגואל לחצאין, זה משום שכן הורע כחו גם לענין דבר אחר, שאינו יכול ליגאל מיד אלא כעבור שנתיים.

אבל, מקדיש שדה אחוזה, שיפה כחו שגואל מיד, נייפה את כחו גם לענין שלזה וגואל וגואל לחצאין!

אלא, מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח, כי על אף שגואל מיד, בכל זאת אינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין.

וחזר הדין, יש לחזור ולפרוך: מה למוכר בית, שכן אינו יכול לגאול כלל לאחר שנה, ולחזור ולהוכיח ממוכר שדה אחוזה, ולפרוך כדלעיל, וכן לעולם.

ומאחר שלא ראי זה כראי זה, כיון שאין הרעת הכח שבמוכר בית שווה להרעת הכח שבמוכר שדה, בהכרח, אין ההרעות שמצאנו בהם גורמות לכך שאינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין.

אלא בצד השווה שבשניהם התחדש הדין שאינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין.

והצד השווה שבהן הוא בכך שנגאלין, שנאמר בשניהם דין גאולה, ונאמר באותה גאולה שאין המוכר לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין.

לפיכך, אף אני אביא מקדיש שדה אחוזה, שנגאל, שגם בו נאמר דין גאולה, ולכן, אף הוא אין לזה וגואל ואין גואל לחצאין.

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא: איכא למיפרך יש לפרוך אף את הצד השווה הזה, ולומר:

מה להצד השווה שבהן, במוכר שדה ובית, שאין לזה וגואל וגואל לחצאין – הרי זה משום שכן הורע כחם של שניהם לענין דבר זה, שאינם יכולים ליגאל בשנה שניה.

שהרי בית עיר חומה אינו נגאל אלא בשנה הראשונה למכירתו, ושדה אחוזה נגאלת רק לאחר שנתיים מן המכירה. נמצא שיש הרעת כח משותפת לשניהם: שאינם נגאלים בשנה השניה.

ולפיכך יש לומר, שכל דבר שהורע כחו לענין השנה השניה, הורע כחו אף לענין שאינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין.

אבל מקדיש שדה, שגואל בשנה השניה, ראוי לומר שלזה וגואל וגואל לחצאין!

אבל, תאמר במקדיש שדה, שיפה כחו לענין שיכול ליגאל בשנה שניה, שראוי לומר שנייפה את כחו אף לענין שלזה וגואל וגואל לחצאין!

אמר ליה רבינא תירוץ: אין לומר שהצד השווה שבהן שאינו לזה וגואל וגואל לחצאין, הוא משום שהורע כחם לענין שאינם נגאלים בשנה השניה.

משום דאיכא למימר [שיש לומר]: עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים יוכיח, שיפה כחו לענין ליגאל בשנה שניה, ובכל זאת הורע כחו לענין שאין לזה וגואל ואין גואל לחצאין.⁽⁹⁸⁶⁾

ואם כן, כיוצא בזה יש לומר אף במקדיש – למרות שיפה כחו לענין ליגאל בשנה שניה, בכל זאת ראוי לומר שהורע כחו שאינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין.⁽⁹⁸⁷⁾

986. עבד אינו נגאל לחצאין מפני שנאמר "ונגאל". ורב ששת הסיק לעיל שיש לדייק מהכתוב "ונגאל" – כולו ולא חציו". ואינו לזה וגואל שנאמר [ויקרא כה מט] "או השיגה ידו

ונגאל" משמע שאינו נגאל אלא אם השיגה ידו ולא על ידי הלואה מאחרים. [רש"י]. 987. הברייתא לא הביאה את עבד עברי כלל, אלא התנא ניסה

בעיה שלישית של רב הונא בר חנינא:

א. המוכר בית בעיר מוקפת חומה, יכול לגאולו בעל כרחו של הקונה. שנאמר [ויקרא כה כט]: "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה והיתה גאולתו עד תום שנת ממכרו".

ב. המוכר את שדה אחוזתו יכול לגאולה בעל כרחו של הקונה, ואף קרוביו יכולים לגאולה, שנאמר [שם כה – כו]: "כי ימוך אחיך, ומכר מאחוזתו, ובא גואלו הקרוב אליו, וגאל את ממכר אחיו. ואיש כי לא יהיה לו גואל, והשיגה ידו, ושב לאחוזתו".

בעא מיניה [שאל] רב הונא בר חנינא מרב ששת:

המוכר בית בבתי ערי חומה, האם נלמד משדה אחוזה, שכשם שהוא עצמו יכול לגאול את שדהו, כך גם קרוביו יכולים לגאול אותה בעל כרחו של הקונה, והוא הדין גם לבתי ערי חומה, **נגאל** הבית גם **לקרובים**,⁽⁹⁸⁷⁾ על ידי הקרובים של המוכר, בעל כרחו של הקונה.

או אין נגאל לקרובים, אלא רק לו עצמו?

והנה לדעת רבי שמעון לעיל [כ ב], בודאי שאין לומדים את דין גאולת בתי ערי חומה מגאולת שדה אחוזה.

שהרי לענין גאולה לחצאין שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין ואילו בתי ערי חומה נגאלים לחצאין.

ולדעתו מוכח, שאין משוים את דיניהן של הגאולות הללו זו לזו.⁽⁹⁸⁸⁾

אבל לדעת חכמים, בתי ערי חומה אינם נגאלים לחצאין [כפי שהגמרא הוכיחה לעיל]. ובודאי דין זה נלמד מדין גאולת שדה אחוזה שנאמר בה "ומצא כדי גאולתו".

ויש להסתפק לדעת חכמים: האם גם לענין גאולת קרובים ראוי להשוות את דין גאולת בתי ערי חומה לדין גאולת שדה אחוזה?

וצדדי הספק הם:

צד אחד: "גאולתו גאולתו" גמר, מאחר שלומדים את דין "גאולתו" שנאמרה בבתי ערי חומה מדין "גאולתו" שנאמרה בשדה אחוזה, לפיכך יש להקישם לגמרי:

מה כמו שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין, ונגאלת לקרובים.

אף האי, נמי, גם בית עיר חומה: **אין נגאל לחצאין, ונגאל לקרובים.**

צד שני: **או דילמא** [שמא], אין לומדים את דין "גאולתו" שהוזכרה בבתי ערי חומה מ"גאולתו" שבשדה אחוזה לכל דבר, היות **וכי כתיבא "גאולה" – בחצאין הוא דכתיב.**

שייך בעבד שיצא חציו מיד ע"ש]. ויש לומר שהטעם לכך שעבד אינו נגאל לחצאין היינו מפני שעבד אינו נמכר לפחות משש שנים, ולא ליותר משש, ולפיכך אינו נגאל לחצאין שהרי אם נאמר כן נמצא שהוא מכור לפחות משש. מה שאין כן שדה שאפשר למכור או להקדיש את חציה, בידו לגאול חציה [כדעת רש"י לעיל הערה 971] [עיינן שם שהאריך בזה].

987*. נחלקו הראשונים בגאולת קרובים שנאמרה בשדה אחוזה: יש אומרים שהשדה נקנית לקרובים עד היובל [מוכח מרש"י ויקרא כה יג ותורת כהנים שם, וכן נקט מהרי"ט כא א ד"ה מאי בכל בתירוצו קרוב לסוה"ד], ויש אומרים שהשדה חוזרת מיד לבעלים [כן דייק בדרך אמונה שמיטה ויובל יא יח מתוספות רי"ד וחזון איש בסוגייתנו, ומרבינו בחיי וירושלמי, ועיינן אבני נזר יו"ד סימן תס].

988. כך פירש רש"י.

וקשה: אמנם לענין גאולה לחצאין לדעת רבי שמעון אין לומדים את דין בית עיר חומה משדה אחוזה, אבל טעם הדבר הוא: הואיל והורע כחו שאינו חוזר ביובל לפיכך נגאל לחצאין. ולענין גאולת קרובים לא שייך טעם זה. ואם כן גם לדעת רבי

ללמוד את דין מקדיש שדה אחוזה ממוכר שדה אחוזה ובית בעיר חומה.

ומאחר שהתנא לא הזכיר כלל את עבד עברי הנמכר לגוי משמע שאין לומדים את דין מקדיש שדה מעבד לבדו, וצריך לומר שעיקר הלימוד הוא ממוכר שדה אחוזה ובית, ודין עבד עברי משמש כ"יוביח" כדי שלא נפרוך את הלימוד הנ"ל. [כך משמע מדברי שיטה לא נודע למי ותוספות רא"ש ורש"ש. ועיינן רשב"א].

וקשה: מדוע לא נלמד את מקדיש שדה מדין עבד עברי לבדו מקל וחומר: ומה עבד עברי שיוצא ביובל אינו נגאל לחצאין, מקדיש שדה שאינו חוזר ביובל על אחת כמה וכמה שלא יגאל לחצאין?

תירץ תוספות הרא"ש: אכן אפשר היה ללמוד מעבד לבדו, אלא שהיה עדיף לתנא ללמוד שדה משדה [כלומר: עדיף ללמוד את דין מקדיש שדה ממוכר שדה ששניהם דינים השייכים בשדה]. [וכן משמע מדברי תוספות סוף ד"ה איתביה ורש"ש שם. ועיינן רשב"א].

ומהרי"ט כתב: מעבד לבדו אי אפשר ללמוד, מפני ש"גאולת חצאין" האמורה בעבד היינו שימעט את זמן עבודתו, [ואין

והפסוק הזה מיותר, (991) ולא התבאר בו, מה הוא בא ללמדנו.

ושנינו על כך בברייתא: הכתוב "בכל ארץ אחותכם גאולה תתנו", בא לרבות בתים ועבד עברי (992) שהם נגאלים אף על ידי קרובים.

מאי, באיזה "בתים" הברייתא מדברת? וכי לא בבתי ערי חומה?!

ומכאן שבתי ערי חומה נגאלים בקרובים. וזה שלא כדברי רב ששת!

ומתרץ רב ששת: **לא!** הבתים שהוזכרו בברייתא אינם בתי ערי חומה, אלא **בתי חצרים**, בתים בעיירות שאינן מוקפות חומה מימות יהושע. ורק הם נגאלים על ידי קרובים.

המילה "גאולתו" שבשדה אחוזה, נאמרה בענין גאולת עצמו, שאינו נגאל לחצאין, שנאמר [שם]: "והשיגה ידו ומצא 'כדי גאולתו'".

ואילו בענין גאולת קרובים – **לא כתיב** "גאולתו".

ולפיכך כאשר הכתוב חזר וכתב "גאולתו" בבתי ערי חומה, הוא בא ללמד גזרה שוה רק לענין גאולה לחצאין שהוזכר בה "גאולתו". (989)

אמר ליה, רב ששת השיב לרב הונא בר חיננא: בית עיר חומה אינו נגאל בקרובים.

איתיביה, הקשה לו רב הונא בר חיננא סתירה מברייתא:

נאמר [ויקרא כה כד]: "ובכל ארץ אחותכם גאולה תתנו לארץ". (990)

"גילוי מילתא" לדעת מי הוא העושה את הגאולה, ולפיכך אין ללמוד משדה אחוזה שהקרובים יכולים לגאול.

ומרש"י לא משמע כסברא זו, אלא דורשים "גאולתו" "גאולתו" רק לענין גאולת חצאין שמדובר בה באותו משפט "ומצא כדי גאולתו". ולא דורשים "גאולתו גאולתו" לענין גאולת קרובים המוזכרת בכתוב קודם לכן. [ראה רש"י שהגיה את דברי רש"י].

990. חז"ל פירשו שגאולה האמורה כאן היינו גאולת הקרובים, ולא יציאה ביובל. מפני שסתם גאולה היינו גאולת הקרובים דרך מקח וממכר. [מלבי"ם על התורה עיין שם. ועיין עוד רש"י רשב"ם ורמב"ן שם. ושפתי חכמים אות צ].

991. מפני שבפרשות שלאחר פסוק זה נאמר בפירוש שדה אחוזה נגאלת בקרובים.

992. א. הברייתא מצטטת מן הפסוק "בכל גאולה תתנו". והשמיטה את המילים "ארץ אחותכם". מפני שהברייתא מרבה עבד עברי, ובודאי אין שייך לומר עליו "ארץ אחותכם". וכתב שיטה לא נודע למי: למרות שנאמר בכתוב בפירוש "בארץ" לומדים עבד עברי מריבוי הכתוב שאמר "בכל".

וזה לשון הברייתא בתורת כהנים שם: "ובכל גאולה תתנו" – יכול בעבדים [כנענים] ובשטרות ובמטלטלין, תלמוד לומר: "ארץ אחוזה". אם כן למה נאמר "ובכל גאולה תתנו"? לרבות בתים ועבד עברי. [כנראה מרבים מהכתוב גאולת קרובים בדבר שנאמר בו גאולת עצמו כגון בתים ועבד עברי. אבל דברים שלא מצאנו בהם שנגאלים בגאולת עצמו, גאולת קרובים התמעטה בהם מ"ארץ אחותכם"].

ב. באיזה עבד עברי מדובר כאן?

בפשטות מדובר כאן בעבד עברי הנמכר לישראל, ולא בנמכר לגוי, שהרי בנמכר לגוי נאמרה בפירוש גאולת קרובים [ויקרא כה מט]: "אחד מאחיו יגאלנו. או משאר בשרו

שמעון יש להסתפק אם נלמד "גאולתו גאולתו" משדה אחוזה! ומדוע כתב רש"י שלדעת רבי שמעון פשיטא שאינו נגאל לקרובים?

ותירץ על כך מהרי"ט: "גאולתו גאולתו" אינה גזרה שוה שלמה, אלא גילוי מילתא בלבד [ראה להלן בהערה הבאה] כלומר: כשנאמר בתורה "ימים תהיה 'גאולתו' בענין בתי ערי חומה, הכוונה היא לגאולה המפורשת שבשדה אחוזה. וכל זה שייך לדעת רבנן שאינם מחלקים בין גאולת שדה לגאולת בית. אבל לרבי שמעון שמחלק ביניהם לענין גאולה לחצאין, הרי בודאי אין כוונת הכתוב לגאולה האמורה בשדה. ואין ללמוד את גאולת בתי ערי חומה מגאולת שדה אחוזה. [ומנין לרש"י את הסברא הזאת? עיין עוד במהרי"ט].

989. "אין גזירה שוה למחצה" [כריתות כא ב]. כלומר: כאשר התקבלה גזרה שוה אי אפשר ללמוד אותה לדבר אחד בלבד, אלא צריך ללמודה לכל דבר. ובהכרח צריך לומר ש"גאולתו" "גאולתו" האמורה כאן אינה גזרה שוה אלא זהו גילוי מילתא [תוספות הרא"ש לעיל כ ב ד"ה גאולתו. ריטב"א סוף ד"ה בעא מיניה ולתוספת ביאור ראה לעיל הערה 972.

והנה רש"י כאן נקט בלשונו "גזרה שוה". אך בכל זאת המהרי"ט נוקט בדעת רש"י שאין זו גזרה שוה גמורה. כמו שהתבאר בהערה הקודמת].

אך עדיין צריך ביאור: אמנם "גאולתו" "גאולתו" אינה גזרה שוה, אבל מכל מקום זה בגדר של "גילוי מילתא". ומדוע אין לומדים מכאן אף את גאולת הקרובים?

והנה, תוספות הרא"ש [שם] כתב בזה הלשון: "וגבי גאולת קרובים נמי איכא למימר דגילוי מילתא היא 'לעשות גאולה זו גאולה שלימה' כמו גאולתו דשדה אחוזה, אבל לא לענין קרובים". [יש לפרש, שדוקא לענין מהות הגאולה אנו משוים את "גאולתו" שבבתי ערי חומה ל"גאולתו" שבשדה אחוזה. שכשם שבשדה אחוזה "גאולתו" היינו דוקא גאולה שלימה, כך בבתי ערי חומה "גאולתו" היינו גאולה שלימה. אבל לא שייך

לגאול את ממכר אחיו, או ללמד שהרשות בידו לגאול ואין הלוקח יכול למנעו?

ושנינו בענין זה בברייתא:

“וגאל את ממכר אחיו” – אין זו חובה, אלא רשות בלבד.

ואם תשאל: אמנם אתה אומר שזה רשות, אך זאת, מנין לך?

או [אולי] אינו כדברך, אלא חובה!

תשובתך: תלמוד לומר, לכן נאמר [פסוק כו]: “ואיש כי לא יהיה לו גואל והשיגה ידו”.

והפסוק הזה מדבר בשדה אחוזה, שהיא שדה שהאדם יורש מאבותיו, שנטלו חלק בחלוקת הארץ.

ואם כן בודאי מדובר בישראל גמור, ולא בגר.

וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים קרובים?! הרי אפילו אם רק אדם אחד מישראל קיים הוא קרובו! (996)

אלא בהכרח, שהפסוק אמור בזה שיש לו קרוב, ואותו קרוב אינו רוצה ליקח את השדה.

והכתוב מלמד שהרשות בידו שלא ליקח.

אלו דברי רבי יהושע.

אך רבי אליעזר חולק, ואומר: “וגאל את ממכר אחיו”, הוא חובה.

אבל בתי ערי חומה אינם נגאלים על ידי קרובים. (993) וחזר רב הונא בר חיננא, והקשה:

בתי חצרים – בהדיא כתיב בהו! הרי בפירוש נאמר בהם [שם פסוק לא]: “ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב, על שדה הארץ יחשב”. שדינם כדין שדה אחוזה.

וכשם ששדה אחוזה נגאלת בקרובים, כך בתי החצרים נגאלים בקרובים. ואם כן, מדוע צריך ללמוד זאת מ”בכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו” להשמיענו שקרובים יכולים לגאול את בתי החצרים?

ומתוך רב ששת:

אכן הפסוק “בכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו” לא בא ללמדנו שבתי החצרים נגאלים בקרובים, שהרי כבר למדנו זאת מהפסוק “ובתי החצרים – על שדה הארץ יחשב”.

אלא המקרא הוא [”בכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו”]. בא לקובעו בתורת חובה, (994) לומר שהקרובים של המוכר חייבים לגאול את בתי החצרים מידי הקונה. (995)

והברייתא הזאת, שסוברת שקרובים חייבים לגאול, נאמרה אליבא [לדעתו] דרבי אליעזר:

דתניא: נאמר בענין שדה אחוזה [שם פסוק כה]: “ובא גואלו הקרוב אליו וגאל את ממכר אחיו”.

ויש לדון: האם כוונת הכתוב ללמד שהקרוב חייב

גאולה תתנו לארץ. ומהמילה “בכל” מרבים דברים נוספים שאינם בכלל “ארץ אחוזתכם”, דהיינו – בתי החצרים ועבד עברי. ולהלן הגמרא תמדה על כך שבתי החצרים אינם צריכים ריבוי בפני עצמו. וכן כתב פני יהושע להלן ד”ה אלא למאן דאמר בתי חצירות, ועיין ראשונים שם].

996. גר שמת ואין לו בנים, אין לו גואלים. שהרי גר אינו מתייחס לבני משפחתו הגויים. [עיין בבא קמא קט א ועוד]. ומכל מקום אי אפשר להעמיד את דברי הכתוב בגר, מפני ששדה אחוזה היינו שדה שירש מאבותיו שנטלו חלק בארץ, וזה לא שייך בגר, שהרי אבותיו נכרים ולא נטלו חלק בארץ. [שיטה לא נודע למי, וכן משמע מרש”י].

אך קשה: הרי הבעל יורש את אשתו מן התורה, ומדוע לא נעמיד את הכתוב בגר שירש את אשתו הישראלית, שירשה מאבותיה חלק בארץ?

ויש לומר: נאמר [ויקרא כה כה] “ומכר מאחוזתו”, ומשמע

ממשפחתו יגאלנו. ואין צריך לרבותו מ”בכל”. אך הגמרא להלן דנה שמה מדובר כאן בנמכר לגוי.

993. הטעם שבחילוק בין בתי החצרים לבתי ערי חומה יתבאר מתוך המשך דברי הגמרא.

994. מאחר שהמקרא שנה כאן את דין גאולה פעמיים [על פי הגהת הרש”ש ברש”י להלן תחילת עמוד ב].

995. למרות שהברייתא נוקטת בתי חצרים, בודאי לפי תירוץ הגמרא גם בשדה אחוזה הכתוב מדבר ולקבעו חובה. וכן מוכח מתוך דברי רבי אליעזר המובאים בגמרא בסמוך.

[אך קשה: מדוע הברייתא נקטה לקבעו חובה בבתי חצרים ולא בשדה אחוזה עצמה?]

ויש לומר: לפי תירוץ הגמרא כאן, יש לרבות את שדה אחוזה לקבעו חובה מעצם יתור הכתוב “בארץ אחוזתכם

גאולה, תתנו גאולה גם בכל דבר.

בשלמא, מובן הדבר, **למאן דאמר** (999) שהכתוב "בכל גאולה תתנו" בא לרבות בתי ערי חומה – היינו דכתיב "בכל".

שפיר בא הפסוק הזה לרבות גאולת קרובים בדבר שלא הוזכר בפירוש בפסוקים דלהלן, ולפיכך אמר הכתוב "בכל",

אלא למאן דאמר (1000) שהכתוב בא לרבות בתי חצרים, שהכתוב הזה קבעו חובה, קשה: מאי "בכל"?

מדוע אמר הכתוב לשון של ריבוי באומרו "בכל – גאולה תתנו"? והרי גאולת קרובים נאמרה בפירוש בבתי החצרים, והכתוב בא רק להוסיף שהיא חובה, ואם כן, אין לו צורך לומר "בכל" גאולה תתנו, אלא

ואם תשאל: אמנם אתה אומר שהוא חובה, אך מנין לך זאת? או [אולי] אינו כדברך, אלא הוא רשות!

תשובתך: תלמוד לומר, לכן נאמר [שם פסוק כד]: "בכל ארץ אחזתכם גאולה תתנו".

הכתוב הזה קבעו חובה, לחייב את הקרוב לגאול את שדה קרובו. (997) (998)

אמרי ליה רבנן, הקשו התלמידים קושיא לרב אשי.

ואמרי לה, ויש אומרים שרבינא הקשה את הקושיא דלהלן לרב אשי:

הרי מהמקרא "בכל גאולה תתנו" משמע שכך אומר הכתוב: מלבד מה שהוזכר בפירוש בתורה שיש לו

998. רב ששת מיישב את הברייתא שאמרה "בכל גאולה תתנו – לרבות בתים ועבד עברי", ש"בתים" היינו בתי החצרים והכתוב קבעו חובה. וכן דין שדה אחוזה, וכדעת רבי אליעזר. ואין לפרש ש"בתים" היינו בתי ערי חומה, מפני שבתי ערי חומה אינם נגאלים בקרובים.

ונחלקו הראשונים מה היא דעת רבי יהושע בענין גאולת קרובים בבתי ערי חומה:

מדברי תוספות [להלן תחילת עמוד ב] לפי ביאור עצמות יוסף, יש ללמוד שלדעת רבי יהושע בעל כרחך "בכל גאולה תתנו" בא לרבות בתי ערי חומה [ולא בתי חצרים ולקבעו חובה, שהרי לדעת רבי יהושע גאולת הקרובים בבתי החצרים אינה אלא רשות].

אבל, הרשב"א כתב שלדעת רבי יהושע יש לומר ש"בכל גאולה תתנו" מרבה עבד עברי בלבד ולא בתי ערי חומה, ואף רבי יהושע מודה שבתי ערי חומה אינם נגאלים לקרובים. [ועיין בדבריו מה שהקשה בעצמו על זה].

וכדעת הרשב"א מוכח מדברי הרמב"ם שפסק [שמיטה יא יח] שגאולת הקרובים רשות כדעת רבי יהושע, ופסק [שם יב ב] שבתי ערי חומה אינם נגאלים בקרובים.

999. לדעת הרשב"א [הנ"ל בהערה הקודמת] "מאן דאמר" המוזכר כאן היינו רב הונא בר חיינא שהבין בקושייתו ש"בתים" שהוזכרו בברייתא היינו בתי ערי חומה. ולדעת התוספות [הנ"ל שם] אפשר לפרש ש"מאן דאמר" המוזכר כאן היינו רבי יהושע הסובר שהכתוב מרבה גאולת קרובים בבתי ערי חומה.

1000. לדעת הרשב"א [הנ"ל בהערה הקודמת] "מאן דאמר" המוזכר כאן היינו רב ששת שתירץ ש"בתים" שהוזכרו בברייתא הם בתי החצרים. ולדעת התוספות [הנ"ל שם] היינו רבי אליעזר כפי שהסביר רב ששת את דבריו.

שהכתוב מדבר באחוזת אבותיו, כשם שנאמר [ויקרא כה מא] "ואל אחוזת אבותיו ישוב", ולפיכך אין להעמיד את הכתוב באחוזת שירש מאשתו. [על פי שיטה לא נודע למי, עיין שם תירושים נוספים. אבל הרמב"ם אישות יב ג סובר שירושת הבעל אינה אלא מדרבנן. ולדבריו אין כאן קושיא כלל].

997. כיצד יפרש רבי אליעזר את הכתוב "ואיש כי לא יהיה לו גואל"? וכי יש לך אדם מישראל שאין לו גואלים?! ואין לפרש שיש לו גואל ואינו רוצה ליקח, שהרי לדעת רבי אליעזר גאולת קרובים היא חובה!

יש לומר: רבי אליעזר מפרש את הכתוב בשאי אפשר ביד הראוי לירשו ליגאול [כלומר: אין לו ממון המספיק כדי לגאול], ואין הגאולה מוטלת אלא על הקרוב מן הכל. [רש"י]. מלשון רש"י משמע שכל הקרובים יכולים לגאול אבל אין חובה לגאול אלא לקרוב מן הכל. [וכן משמע מהריטב"א ושלא כדברי רשב"א וחזון איש. ראה להלן הערה].

ולפי זה יש לבאר את ראית רבי יהושע הסובר שגאולת הקרובים רשות: מדוע רבי יהושע לא העמיד את הכתוב "ואיש כי לא יהיה לו גואל" בשאין ביד הראוי לירשו ליגאל? ונראה שרבי יהושע סבר שמאחר שגאולת כל הקרובים נאמרה במקרא בפסוק אחד "וגאל את ממכר אחיו" לפיכך לא מסתבר לחלק בין הקרוב ביותר לשאר הקרובים, אלא – או שכולם חובה או שכולם רשות, ורבי יהושע טוען שאי אפשר לומר שכולם חובה. שהרי אין לך אדם מישראל שאין לו קרוב שיכול לגאול, ובעל כרחך צריך לומר שגאולת כל הקרובים רשות.

ורבי אליעזר עונה על כך שמאחר שנאמר "בכל גאולה תתנו" הכתוב קבעו חובה. ובעל כרחך החובה אינה אלא לקרוב מן הכל. שהרי נאמר "ואיש כי לא יהיה לו גואל", ומכאן ששאר הקרובים אינם חייבים לגאול, והכתוב מדבר בשאי אפשר ביד הקרוב מן הכל לגאול.